

**МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МИСТЕЦТВ
імені І. П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО**

Мельник Алла Олексіївна

УДК [78.071.1:787.1]:78.03(477)“19/20”

**ТЕНДЕНЦІЇ ЖАНРОВО-СТИЛЬОВОЇ ДИНАМІКИ
УКРАЇНСЬКОЇ СКРИПКОВОЇ МІНІАТЮРИ
ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ**

Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства**

Харків – 2016

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Харківському національному університеті мистецтв імені І. П. Котляревського Міністерства культури України.

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
КОНОНОВА Олена Василівна,
Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського,
завідувач кафедри загального та спеціалізованого фортепіано

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор,
член-кореспондент
Національної академії мистецтв України
ТЕРЕЩЕНКО Алла Костянтинівна,
Інститут мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
імені М. Т. Рильського НАН України,
провідний науковий співробітник
відділу музикознавства

кандидат мистецтвознавства, професор
заслужений діяч мистецтв України
АНДРІЄВСЬКИЙ Ігор Михайлович,
Національна музична академія України
імені П. І. Чайковського,
професор кафедри скрипки

Захист відбудеться «12» вересня 2016 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.871.01 Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського за адресою: 61003, м. Харків, майдан Конституції 11/13, ауд. 58.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського за адресою: 61003, м. Харків, майдан Конституції 11/13.

Автореферат розіслано «11» серпня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат мистецтвознавства, доцент

Чернявська М. С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Стрімкі інформаційні потоки суспільного життя другої половини ХХ – початку ХХІ століть, прагнення людини оволодіти новими знаннями та вміннями в різних сферах культури та мистецтва вступають у конфлікт із обмеженістю часових меж художнього сприйняття, що примушує максимально концентрувати значний обсяг інформації в невеликих форматах. Це суттєво підвищує соціально-практичну значимість і культурно-естетичну вартісність малих жанрів у мистецтві, зокрема, музичному.

До скрипкової мініатюри, що утвердилась у світовій музичній практиці останніх двох століть і зайняла стабільну позицію в сучасній системі музичних жанрів, звертались видатні майстри романтичного мистецтва – Н. Паганіні, Г. Венявський, П. Чайковський, Е. Ельгар, Я. Сибеліус, Ф. Крейслер а також українські композитори – М. Лисенко, В. Косенко, Л. Ревуцький, Б. Лятошинський та ін. Вітчизняна скрипкова творчість була темою кандидатських дисертацій: В. Лапсюк («Развитие скрипичного искусства на Украине (до 1917 г.)»), І. Андрієвського («Исполнительские средства музыкальной выразительности как интонационная система в современной скрипичной музыке»), В. Заранського («Український скрипковий концерт, тенденції жанрово-стильової динаміки»), І. Пилатюка «Скрипкова творчість Мирослава Скорика»), З. Ядловської «Українське скрипкове мистецтво 60 – 80-х рр. ХХ ст.: тенденції розвитку»), Н. Пилатюка («Психологічні та соціальні аспекти похідних жанрів у музиці (на прикладі українського скрипкового перекладу другої половини ХХ – поч. ХХІ ст.)») та ін. Питанням скрипкового мистецтва присвячені дослідження С. Сандюка, Л. Скрипник, І. Гребневої, І. Карачевцевої. У дисертації О. Гаргай «Індивідуально-авторські моделі скрипкової мініатюри у творчості композиторів західної України (кінець ХІХ – 70-ті роки ХХ ст.)» дослідження жанру обмежене музичною культурою Львівської композиторської школи. Отже, у вітчизняному музикознавстві відсутнє дисертаційне дослідження жанру скрипкової мініатюри в сучасному багатогранному творчому доробку митців України другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

Попри те, що зазначений жанр довгий час був поза увагою науковців, оскільки сприймався як другорядний, суто експериментальний, в художньому процесі саме мініатюра, зокрема скрипкова, заслуговує на особливу увагу дослідників, оскільки є своєрідною лабораторією композиторської творчості і виявляє чуйну й оперативну реакцію митців на зміни естетико-стильових векторів конкретного часу та пошуки й апробацію відповідної виражальності. Художньо-естетичний вимір, поетична образність, що зачаровує емоційністю та надзвичайно романтизованим відтворенням дійсності, а також цікаві знахідки в сфері форми та виражальних засобів забезпечують кращим творам цього жанру самодостатність і художню вартісність.

У контексті європейської культури українська музика ХХ – початку ХХІ століть отримала власний досвід формування жанру скрипкової мініатюри, закоріненої у традиції національної ментальності. При цьому, тематизм розглянутої

в роботі творчості цього жанру акумулював не лише об'ємний корпус ознак національного фольклору, але й стилізовану виражальність інших національних культур (старовинних танців – вальс, менует, сарабанда та ін.), а також жанрів, усталених в європейській музиці доби романтизму (прелюдія, романс, експромт, елегія, ноктюрн, гумореска, етюд тощо).

Панорамне вивчення української скрипкової мініатюри, що є одним з найбільш затребуваних жанрів не лише композиторської та виконавської творчості, але й музично-педагогічної практики, дослідження основних тенденцій його розвитку, формальних ознак та семантики, спрямованих на відтворення інтелектуальних та емоційних рефлексій аргументують актуальність представленої роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з планом науково-дослідної та методичної роботи Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського та відповідає комплексній темі кафедри загального і спеціалізованого фортепіано «Виконавське мистецтво як феномен світової культури», на 2012 – 2017 (протокол № 4 від 29 листопада 2012 року). Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Харківського державного університету мистецтв імені І. П. Котляревського (протокол № 4 від 26 листопада 2009 року).

Мету роботи обумовлює дослідження основних тенденцій розвитку української скрипкової мініатюри другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

Поставлена мета, у свою чергу, зумовлює вирішення наступних **завдань**:

- розглянути та систематизувати наукову літературу, стосовну зазначеної теми;
- визначити ознаки парадигми універсальної художньої творчості в жанрі мініатюри та специфіку її видозмін в системі різновидів;
- прослідкувати історичну динаміку української скрипкової мініатюри;
- ввести до наукового обігу маловідомі твори сучасних українських авторів зазначеного жанру;
- подати жанрово-стильову класифікацію різновидів скрипкової мініатюри;
- підсумувати основні тенденції розвитку вказаного жанру у вітчизняній музичній культурі другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

Об'єктом дисертаційного дослідження є скрипкова мініатюра як цілісна жанрова система музичної творчості.

Предметом – українська скрипкова мініатюра другої половини ХХ – початку ХХІ століть: жанрові ознаки у їх історичній динаміці.

У дисертації задіяні **наукові методи**:

- *історико-типологічного аналізу*, пов'язаного із проблемами становлення жанру української скрипкової мініатюри у контексті розвитку європейської музики;
- *аналітичний*, спрямований на дослідження творчості зазначеного жанру на всіх етапах його становлення;

- *компаративний*, що дозволяє класифікувати скрипкову мініатюру в межах жанрових різновидів;
- *структурно-функціональний*, що сприяє аналізу форми та художньої семантики в жанрі скрипкової мініатюри;
- *ціннісний аналіз* (у розробці Ю. Холопова), спрямований на виявлення високохудожніх творів у жанрі сучасної скрипкової мініатюри.

Теоретична база. У дисертаційному дослідженні використовуються базові наукові матеріали з фундаментальних напрямів музичної науки:

- *теорії жанру та стилю в музиці* (Н. Горюхіна, К. Зенкін, Л. Мазель, В. Медушевський, М. Михайлов, Є. Назайкінський, І. Польська, Л. Раабен, С. Скребков, А. Сохор, І. Способін, Т. Тукова, Л. Шаповалова, С. Шип);
- *теоретичних засад музичної форми та виражальності* (Б. Асаф'єв, В. Бобровський, О. Верба, Б. Деменко, В. Задерацький, Г. Ігнатченко, А. Мілка, Ю. Холопов, В. Холопова, В. Цуккерман, Т. Чернова);
- *культурології* (Л. Закс, В. Медушевський, Н. Рябуха, І. Сніткова, В. Суханцева);
- *історії української музики* (М. Гордійчук, В. Довженко, Л. Кияновська, О. Козаренко, О. Кононова, М. Копиця, Л. Корній);
- *музичного мистецтва ХХ століття* (Б. Асаф'єв, О. Берегова, Л. Гаккель, Е. Денисов, Ю. Кон, С. Павлишин, С. Савенко, І. Савін, Ю. Холопов, В. Холопова);
- *творчості українських композиторів ХХ століття* (К. Гейвандова, І. Золотовицька, І. Морозова, С. Павлишин, А. Терещенко, Н. Тишко);
- *теорії та історії скрипкового виконавства* (Ю. Волощук, О. Гаргай, Л. Гінзбург, В. Григор'єв, С. Євдокімов, Л. Раабен, І. Ямпольський);
- *фольклору та його композиторського втілення* (Б. Асаф'єв, Г. Головинський, І. Земцовський, А. Іваницький, І. Мацієвський).

Матеріалом дослідження обрані мініатюри для скрипки соло та скрипки з фортепіано композиторів Київської, Одеської, Харківської, Кримської, Івано-Франківської, Закарпатської організацій Національної спілки композиторів України – І. Альбової, О. Безбородька, В. Борисова, О. Войтенка, В. Гомоляки, О. Гнатовської, К. Домінчена, Г. Жуковського, Ю. Іщенка, І. Карабиця, М. Кармінського, О. Ківи, І. Ковача, С. Колобкова, Л. Колодуба, А. Кос-Анатольського, Г. Леонової, В. Маника, Л. Ревуцького, В. Сильвестрова, М. Скорика, О. Станка, М. Степаненка, М. Стецюна, В. Теличка, Л. Шукайло, Ю. Щуровського та ін.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в обґрунтуванні жанрово-стильової динаміки української скрипкової мініатюри, її жанрових різновидів. У періоді, що розглядається *вперше*:

- визначено найважливіші тенденції розвитку української скрипкової мініатюри;
- введено до наукового обігу значний корпус нових та маловідомих творів сучасних українських авторів, зокрема, композиторів харківської школи;

- здійснено аналіз творів, що на сьогодні, не отримали в творчій практиці широкого розголосу (І. Альбової, О. Войтенка, О. Гнатовської, С. Колобкова, Г. Леонової, В. Маника, М. Стецюна, В. Теличка, Л. Шукайло);
- досліджено засоби художньої виражальності та структурно-композиційної організації п'єс сучасного скрипкового репертуару;
- запропоновано жанрову класифікацію скрипкової мініатюри в українській музиці.

Набули подальшого розвитку:

- хронологія творчості українських митців у жанрі скрипкової мініатюри на зламі ХХ – ХХІ століть;
- обґрунтування місця й значення жанру у вітчизняній музичній культурі.

Теоретичне і практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у стимулюванні зацікавленості скрипковою мініатюрою композиторів і виконавців з метою подальшого розвитку цього жанру в Україні. Виконавський досвід автора дисертації уможливорює рекомендувати більш активне введення сучасних творів означеного жанру до концертної та педагогічної практики. Розроблені наукові положення роботи можуть використовуватись у таких курсах, як «Інтерпретологія», «Аналіз музичних творів», «Українська музична культура», «Сучасна українська музика», «Сучасний репертуар», «Проблеми сучасного виконавства на струнно-смічкових інструментах», «Методика викладання гри на спеціальному інструменті» та «Історія виконавського мистецтва».

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження викладено на міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях: «Музыка в пространстве медиакультуры» (Краснодар, 2014), «Актуальні проблеми музичного і театрального мистецтва» (Харків, 2009, 2010, 2011, 2013, 2014, 2015).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 6 статей, з них п'ять – у фахових виданнях, затверджених МОН України одна – у зарубіжному періодичному виданні – «Вестник Челябинской государственной академии культуры и искусств» (Росія).

Структура роботи. Дисертаційне дослідження складається зі Вступу, двох Розділів, Висновків, Списку використаних джерел (267 позицій), двох Додатків. Загальний обсяг дисертації становить 261 сторінка, з них основного тексту – 178 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми, сучасний стан наукового дослідження заявленої проблематики, наукова новизна, визначені об'єкт, предмет, мета, завдання, структура та методологічні засади роботи, а також апробація її основних положень і практичне застосування одержаних результатів.

РОЗДІЛ 1 «НАУКОВА ДУМКА ПРО ЕСТЕТИКУ, ПОЕТИКУ ТА ІСТОРІЮ МІНІАТЮРИ» містить аналітичний огляд жанру мініатюри у наукових працях українських та зарубіжних музикознавців.

У підрозділі 1.1 «Мініатюра як універсальний жанр художньої творчості» розглядаються характерні ознаки жанру мініатюри на міждисциплінарній базі музикознавства, культурології, музичної естетики, літературної творчості. Питань, що стосуються міжвидової специфіки мініатюри як системного явища в мистецтві, торкаються в своїх працях Л. Закс, В. Медушевський, Є. Назайкінський. На прикладах фортепіанної, скрипкової та хорової літератури жанр мініатюри досліджується в працях К. Зенкіна, Л. Кадцина, О. Ніколаєва, Л. Раабена, в кандидатських дисертаціях М. Варакути, О. Гаргай, Н. Говар Н. Рябухи, Л. Свірідовської та інших науковців. Деякі спостереження названих авторів екстраполюються в дисертації на скрипкову творчість.

Аналіз особливостей скрипкової мініатюри виявляє її здатність втілювати найтонші нюанси духовного, чуттєвого світу особистості і дає підстави вважати її унікальним феноменом, що концентрує мініатюризм, як відтворення відповідного художнього мислення та іманентної прикметності жанру, визначеного, окрім інших ознак, віддзеркаленням генетично споріднених із українською ментальністю лірико-емоційних ознак романтизму.

У підрозділі 1.2 «Формування жанру скрипкової мініатюри у контексті європейської традиції» досліджуються етапи еволюції скрипкової мініатюри від епохи Відродження до романтичної доби. У Західній Європі найбільш поширеними у скрипковому мистецтві були такі жанри, як соната, сюїта і концерт. Водночас, у творчості французьких митців XVII століття, формувався жанр танцювальної мініатюри. Важливою віхою на шляху розвитку скрипкової мініатюри вважаємо появу художнього етюд у творчості французького композитора-скрипаля П. Гавіньє (кінець XVIII століття), що випереджає появу романтичних віртуозних п'єс Н. Паганіні. Стимули динамічного розвитку інваріантів скрипкової мініатюри у романтичну добу пов'язані з технічним вдосконаленням гри, що визначило появу мініатюр концертного спрямування – концертні танці, етюди, каприси тощо.

Окреслюються шляхи поширення скрипкового мистецтва у аристократичних і демократичних колах Східної Європи, згадано виконавців скрипкового мистецтва – іноземних придворних композиторів та музикантів-кріпаків, а також перші фіксовані зразки прикладної скрипкової мініатюри П'єстро Мира.

Прослідковується генеза аматорської виконавської та композиторської творчості у жанрах сольної та камерно-ансамблевої скрипкової літератури, що стала основою розвитку п'єс малої форми наступних епох. Наголошуються імена популярних скрипалів-композиторів XIX століття – О. Львова, М. Бахметєва, М. Юсупова, М. Дмитрієва-Свечіна, М. Афанасьєва і найпоширеніші жанри – елегія, романс, програмна мініатюра. Підкреслюється суттєве значення у розвитку східноєвропейського композиторського скрипкового мистецтва творчості видатного скрипаля XIX ст. Г. Венявського, віртуозні скрипкові мініатюри якого стали взірцем даного жанру.

У підрозділі 1.3 «Розвиток жанру скрипкової мініатюри в українському професійному мистецтві кінця XIX – початку XXI століть» розглянуто, пов'язане з ритуальною функцією, побутування скрипки у народному мистецтві (участь у святах, весіллях, похоронах, домашньому музикуванні). Особливе поширення в XVI

столітті мала музика малих форм, що, переважно, спиралася на народний мелос. Якщо в тогочасній Західній Європі розвивалося професійне смичкове виконавство, то в Україні скрипкове мистецтво довгий час не виходило за межі народного й аматорського музикування. Підкреслено важливість у розвитку скрипкового виконавства скасування кріпацтва, що стимулювало більш активне збагачення аматорського мистецтва професійними прийомами гри та новим репертуаром.

Розглянуто генезу формування національного виконавського стилю, позначеного такими ознаками української ментальності, як задушевність, щирість, віртуозно-романтичне спрямування гри. Персоніфіковано постаті скрипкових композиторів та виконавців XIX століття – Олександр та Ілля Лизогуби, Г. Рачинський, Й. Витвицький, А. Барцицький, І. Вітковський, І. Лозинський. Українське скрипкове виконавство на зламі XIX – XX століть зазнало впливу чеської, польської, а також російської музичної культури. Базовим у формуванні української академічної літератури для скрипки став доробок фундатора національної композиторської школи М. Лисенка, зокрема такі його твори, як «Елегійне капричіо» (1894), «Елегія» (1912), українська народна пісня «Сонце низенько». Традицію М. Лисенка продовжили Д. Ахшарумов, В. Барвінський, В. Безкоровайний, П. Глушков, Л. Лісовський, С. Людкевич, В. Сокальський, М. Тутковський, Ф. Якименко. Національну скрипкову літературу збагатили блискучі п'єси В. Косенка «Мрії» та «Експромт» (1919), в яких органічно поєднано ознаки кантилени та значні технічно-віртуозні можливості інструмента.

У 1930-х роках скрипкові п'єси малої форми з'явилися у творчості Л. Ревуцького, М. Коляди, Б. Лятошинського. «Інтермецо» Л. Ревуцького позначене типовими ознаками жанру ліричної мініатюри – емоційно-довірливий тон висловлювання, яскравість тематичного матеріалу, проста форма.

Після Другої світової війни в Україні були створені численні опуси малої форми для скрипки, що презентували різноманітність тематики і різнохарактерність образів: п'єси в пісенно-народному («Пісня» А. Штогаренка - Д. Клебанова), та народно-танцювальному («Пісня і танок» К. Данькевича) стилях; ліричні монологи («Поєма» Г. Жуковського), граціозні скерцо («Скерцо» К. Домінчена). В творчості вітчизняних композиторів скрипкові мініатюри є високохудожніми творами, позначеними, переважно, мелодійністю ліричного тематизму, ясністю побудови музичної форми, переконливим втіленням творчого задуму. У даному підрозділі, як типовий приклад лірико-психологічного твору вказаного періоду аналізується «Романс» К. Домінчена D-dur (1948).

Перелік скрипкових мініатюр українських митців (зафіксований у довідниках Спілки композиторів), виявив помітну динаміку жанру. Порівняно з довоєнним періодом, звернення авторів до скрипкової мініатюри значно зросло. Так, у 1950 – 60-х роках було написано понад 20 творів, а у 1970-х – вже близько 30, серед них – три масштабні цикли. До жанру мініатюри в цей час звертались Л. Булгаков, В. Гомоляка, Ю. Іщенко, І. Карабиць, О. Ківа, С. Колобков, Є. Станкович та ін.

У наступні 20 років стає помітним певний спад композиторського інтересу до означеного жанру, хоча і в цей час репертуар поповнюють скрипкові мініатюри

таких відомих авторів як Г. Гаврилець, К. Домінчен, М. Кармінський, О. Красотов, В. Маник, В. Сильвестров, М. Скорик.

2000-і роки виявилися в жанрі скрипкової мініатюри більш продуктивними, що аргументовано появою ряду непересічних і репертуарних композицій численних різновидів: рондо (Н. Амедова, І. Альбової); інтермецо (О. Гнатовської); елегія (М. Скорика, М. Степаненка, І. Альбової); інструментальний романс (харківські митці О. Гнатовська, М. Стецюн та Т. Хмельницька). Вагомий внесок до скрипкової літератури зробила Л. Шукайло, створивши збірку з 10 п'єс.

Особливу увагу у ХХІ столітті українські композитори приділяють програмним, об'єднаним циклічністю мініатюрам – цикли «Мелодії миттєвостей» В. Сильвестрова, «Ессе» І. Альбової, «Парнас» В. Маника, «Партита» В. Теличка, «Каприси для скрипки соло» О. Пушкаренка та ін. Помітним стає більш щільний зв'язок композитора з виконавцем, що позитивно вплинуло на подальший розвиток жанру, більш активне залучення його до виконавської практики. Глибокі знання специфіки скрипкового виконавства виявили у своїх творах такі відомі вітчизняні композитори, як І. Альбова, О. Зноско-Боровський, Ю. Іщенко, Д. Клебанов, Л. Колодуб, В. Сильвестров, М. Скорик, В. Теличко, М. Кармінський, В. Птушкін, М. Стецюн, Л. Шукайло та ін.

У жанрі скрипкової мініатюри другої половини ХХ – початку ХХІ століття важливим є синтез різних видів мистецтва, зокрема, залучення до інструментального виконавства ознак театральності (твори С. Шустова «Staccato-staccatissimo», О. Безбородька «Κόμπος» (коммос – фінальний хор давньогрецької трагедії)). Відчутним стає також вплив на розвиток жанру літератури та пластичних мистецтв, що знайшло віддзеркалення у назвах програмних творів.

У РОЗДІЛІ 2. ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ РІЗНОВИДИ СКРИПКОВОЇ МІНІАТЮРИ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ» досліджується специфіка скрипкової мініатюри як різновиду камерно-інструментальної музики. Пропонується класифікація жанрових типів. Розділ містить аналіз оригінальних творів сучасних майстрів, стилізацій, циклів мініатюр, п'єс, заснованих на інструменталізації вокальних і танцювальних жанрів.

У підрозділі 2.1 «Специфіка та класифікація жанру скрипкової мініатюри у творчості українських композиторів другої половини ХХ – початку ХХІ століть» аналізована творчість класифікується за наступними вимірами: призначенням, умовами виконання та складом виконавців, жанровою основою, мірою конкретизації програми, формою та засадами драматургічного розвитку.

Призначення творів скрипкової мініатюри – педагогічне або концертне, умови їх виконання передбачають відповідний склад виконавців, обумовлений різними видами музикування. Найбільш традиційними видами скрипкової музики у композиторській творчості визначено твори для скрипки-соло та скрипки з фортепіано. Ступінь функціонального навантаження скрипки, у порівнянні з партіями інших інструментів, а також роль скрипки в розкритті музичного образу мають свої відмінності.

Значну групу українських скрипкових мініатюр складають твори, основою яких є пісенно-вокальні жанри: арія, аріозо, вокаліз, елегія, колискова, ноктюрн, пісня, романс (О. Гнатівська, В. Гомоляка, Ю. Іщенко, М. Кармінський, Р. Сімович, М. Скорик, Л. Шукайло, Ю. Щуровський та ін.). Натомість, інструментальні жанри представлені вальсами, гуморесками (бурлесками), поемами, прелюдіями, імпровізаціями, інтермецо, етюдами, каприсами, танцями, рондо (І. Альбова, Н. Амедов, О. Гнатівська, В. Гомоляка, О. Жук, Г. Жуковський, М. Завалишина, Л. Колодуб, О. Пушкаренко, М. Скорик, О. Станко, М. Халітова, Л. Шукайло та ін.).

Скрипкові мініатюри українських композиторів визначеного періоду запропоновано класифікувати за типами програмності. Здебільшого у назвах п'єс прихована узагальнена програмність з наявністю певних жанрових ознак, зокрема, історично пов'язаних з імпровізацією (наприклад, – «Прелюд», «Експромт», «Імпровізація», «Інтермецо»), або – узагальнено-емоційна, з лірико-психологічним компонентом («Елегія», «Романс», «Коліскова», «Ноктюрн», «Вальс»), нерідко – з віртуозним вишукуванням («Бурлеска», «Скерцо», «Каприс»). Зустрічаються твори, назви яких асоціюються з енергійним характером руху, або з визначенням конкретного темпу («Етюд», «Allegro», «Andante»). Мініатюри з узагальненою програмністю, окрім концертного амплуа, часто орієнтовані і на дидактичні завдання. Поширеним є тип програмності, що об'єднує мініатюри, назви яких конкретизують їх образно-тематичний зміст («Відзвуки літа» І. Альбової, «Κόμπος» О. Безбородька, «Ранкова роса» Б. Стронька, «Наспів Чатир-Дагу» М. Халітової, тощо). Найбільш послідовно вказаний тип програмності відтворюється в циклах мініатюр («Акварелі» Ю. Іщенка, «Мелодії миттевостей» В. Сильвестрова, «Дитячий альбом» Л. Шукайло та ін.).

У пункті 2.1.1 «Стилізації барочних жанрів в українській скрипковій мініатюрі» розглянуто одну з характерних тенденцій творчості сучасних митців - звернення до стилістики небароко (твори О. Войтенка, Г. Леонової, В. Маника, В. Теличка). При цьому, помітним є використання двох різних підходів: поєднання ознак жанрових моделей бароко з прикметністю власного композиторського стилю («Токата для скрипки соло» Г. Леонової, «Сарабанда» В. Маника, «Менует» О. Войтенка) та залучення семантики барочних жанрів до іншого історико-стильового простору («Партита» В. Теличка).

Відродження в нових культурно-історичних умовах сучасної української музики, зокрема у скрипковій літературі, барочових ознак, жанрів епохи бароко, стилістичних особливостей старовинних танців (сарабанда, менует), циклічної форми партити встановлює філософсько-естетичний зв'язок із давньою, вельми розвиненою на теренах України культурою. Жанрово-стильова трансформація та філософське переосмислення барочних моделей в мініатюрі виявили безмежний художній потенціал інструменту, збагатили скрипкову літературу модерними засобами виражальності, що активізувало увагу виконавців та слухачів до скрипкового мистецтва малої форми.

У пункті 2.1.2 «Меморіальний жанр в українській скрипковій мініатюрі» на матеріалі творів І. Альбової, О. Безбородька, М. Кармінського, М. Степаненка та інших українських авторів виявлено тенденцію відродження ритуальної функції

жанру. Його актуальність пов'язана з прагненням вшанувати пам'ять про трагічні події в житті нації, її героїв та видатних особистостей, а також рідних та близьких людей. Основне емоційно-змістовне навантаження таких творів визначає дилема – буття та вічність, а виражальність – ознаки *lamento* (оплакування). Назви подібних опусів стають ключем до розуміння образного змісту музики, налаштовуючи на відповідну емоційну хвилю. Як приклади такого жанру розглянуто «Єврейську молитву» М. Кармінського для скрипки соло, що для багатьох слухачів стала своєрідною «візитівкою» композитора, «Елегію пам'яті А. Солов'яненка» М. Степаненка, «Монолог пам'яті брата Сергія» І. Альбової та «Кóццoς» О. Безбородька.

У пункті 2.1.3 «Жанри етюдів та капрису як стимул розвитку віртуозності в художньому потенціалі скрипки» розглянуто твори українських митців в означених жанрах, виявлено їх функціональність та художню виразність. Так, етюдів та каприсів за своїм призначенням можуть наближуватися до інструктивного матеріалу (8 етюдів для скрипки соло О. Станка), або до творів яскраво образного концертного спрямування («Каприс для скрипки соло» М. Скорика, «Слов'янське капричіо» Л. Колодуба). Наголошується на певних аналогіях та відмінностях української скрипкової мініатюри (етюдів та каприсів), що, у порівнянні із західноєвропейськими зразками аналогічних жанрів, вирізняються відчутною опорою на ознаки національного мелосу.

У пункті 2.1.4 «Жанр інтермецо як пролонгація романтичних традицій у творчості українських митців» аналізуються скрипкові інтермецо О. Гнатовської, В. Гомоляки, Г. Жуковського, О. Ківи, С. Колобкова та Л. Шукайло. У представлених зразках, що зберігають властиву романтичній традиції установку на ліричний тип світовідчуття, визначено їх сучасний зміст та численні інновації музичної виражальності.

Окреслено основні підходи українських композиторів до означеного жанру: втілення архетипу інтермецо як інтермедійної моделі (традиція закладена Л. Ревуцьким і продовжена Г. Жуковським, В. Гомолякою та ін.) та мініатюра, позначена змістовністю, що обумовлює численні зміни початкового тематизму й наскрізний розвиток драматургії (п'єси О. Гнатовської, О. Ківи, С. Колобкова, Л. Шукайло та ін.). Твори українських композиторів демонструють виразні жанрові трансформації, притаманні музичній культурі другої половини ХХ століття.

У пункті 2.1.5 «Мініатюри на основі інструменталізації вокальних жанрів» розглянуто інструментальні інтерпретації вокальних творів, що склали одну з провідних тенденцій в розвитку сучасної української скрипкової мініатюри. Ця група творчості, що характеризується розширенням меж трактування пісенно-вокальної виражальності, формує власний жанрово-стильовий різновид скрипкової мініатюри, у якому ознаки пісенності отримують нові смислові акценти, визначені програмними задумами нової інструментальної композиції. Так, в «Аріозо» М. Кармінського пісенно-вокальна природа у процесі розвитку, завдяки використанню широких мелодичних інтервалів, хроматизмів, викладу мелодії у високому, не притаманному людському голосу регістрі, набуває інструментальних ознак. У даному підрозділі розглянуто скрипкові романси А. Кос-Анатольського,

В. Борисова, Ю. Щуровського, О. Зноско-Боровського, І. Ковача, О. Гнатовської, М. Стецюна, характер яких, позначений емоційною напругою особистісного висловлювання, зберігає властиві вокальному жанру елементи декламаційності, вокально-мовленнєвої виразності мелодії, протиставлення мелодичного голосу та акомпанементу. Більшість проаналізованих романсів мають лірико-психологічну спрямованість. Композитори продовжують усталену в українській музиці романтичну традицію з її характерним зверненням до внутрішнього світу людини – сподівань, роздумів, почуттів. Інструментальне начало в цих творах визначає присутність специфічних технічних скрипкових формул, зокрема, ущільненої фактури в сольній партії, різкі тональні зміни та неочікувані модуляції у віддалені тональності.

У *підрозділі 2.2 «Принципи циклізації української скрипкової мініатюри»* аналізуються циклічні твори Ю. Іщенка, В. Сильвестрова, Є. Станковича та Л. Шукайло. Цикли скрипкових мініатюр у творчій спадщині сучасних українських композиторів представлені різноманітними за ідейним задумом та масштабом творами – від мініциклів, що можуть включати дві, або більше п'єс, до макроциклів, із значною кількістю складових. Прикладом циклу скрипкових мініатюр, поєднаних авторською програмою за принципом жанрового, тематичного, динамічного та образного контрасту, є «Акварелі» Ю. Іщенка, в яких автор співставляє полярні образи у різних жанрах: скерцо – балада, токато – Andante, вальс – misterioso, пісня – танок. Мініатюри циклу нагадують живописні замальовки, що віддзеркалюють примхливі художні фантазії митця, який прагне осмислити плинність часу.

В основі циклізації триптиху Є. Станковича «На Верховині» - використання автором у всіх п'єсах інтонацій українських народних інструментальних награвань. Залучення до сучасного композиторського письма автентики українського фольклору визначає неофольклорну орієнтацію твору, що продовжує вже усталену традицію в розвитку скрипкової мініатюри.

Особливий різновид жанру спостерігається у макроциклі В. Сильвестрова «Мелодії миттевостей», що об'єднує сім окремих циклів мініатюр-присвят. Задум твору сприймається як своєрідний щоденник вражень від спілкування з видатними музикантами. У макроциклі рельєфно віддзеркалюється естетика художнього мислення композитора, висвітлюються риси його ліричного світосприйняття, властиві його творчості медитаційність та метафоричність.

Збірка мініатюр «10 п'єс для скрипки та фортепіано» Л. Шукайло сформована як своєрідна «школа гри» з поступовим ускладненням технічних та художніх завдань. Більшість п'єс циклу мають назви, відповідні програмним задумам та жанровим ознакам різних стильових традицій: барочній – пассакалія; романтичній – елегія, скерцино, вальс, інтермецо, бурлеска. Саме контраст жанрової атрибутики сприяє об'єднанню різнохарактерних мініатюр у єдиний цикл.

На базі розглянутої творчості пропонується наступна класифікація циклів мініатюр:

— цикли з ознаками програмності, що не обмежує фантазію автора конкретною спрямованістю образів («Екслібриси» Г. Гаврилець, «Вінок присвят» В. Губи, «Ліричні сцени» І. Карабиця, «П'ять офортів» В. Маника);

— жанрові та портретні замальовки («На Верховині» Є. Станковича, «Парнас» В. Маника);

— музичний щоденник композитора («Ессе» І. Альбової, «Триптих» В. Сильвестрова);

— цикли творів узагальнених як «школа гри» («Граємо джаз» О. Саратського, «10 п'єс для скрипки» Л. Шукайло).

У *підрозділі 2.3 «Національні ознаки сучасної української скрипкової мініатюри»* аналізується п'єса І. Карабиця «Музика» для скрипки соло, як приклад сучасної скрипкової мініатюри з відчутними ознаками неофольклоризму.

У творі, що нагадує своєрідну енциклопедію народного музикування, представлено узагальнений образ музики як втілення складних філософських роздумів. Окрім суто інтимних настроїв людини – смутку, радості, свята, відтворено темброві особливості інших інструментів (зокрема, струнних щипкових), шумові ефекти. Унікальність мініатюри полягає в актуалізації національно окресленого образу музиканта-скрипаля, в яскравому колориті, виявленому в образно-емоційній палітрі твору та характерних виконавських засобах.

У **Висновках** наголошується багатогранність музичного феномену української скрипкової мініатюри другої половини ХХ – початку ХХІ століть, його значний художній та комунікативний потенціал, спрямований на переконливе віддзеркалення образів та настроїв сучасної епохи.

На базі міждисциплінарного підходу, зумовленого комплексним використанням загальнонаукових і спеціальних методів, у дисертації здійснено огляд наукової літератури та систематизацію музикознавчих праць за трьома напрямками – історичному, теоретико-методологічному та жанрово-стильовому.

У дисертаційному дослідженні скрипкова мініатюра трактується як жанровий різновид камерної музики, для якого характерні малий розмір твору, лаконізм гранично вивіреної форми, концентрація думки та інтенсивна організація художнього часопростору, широкий діапазон образної сфери і, водночас, певний тип переживань, з типовим одномоментним спогляданням образу, витонченість засобів художньої виражальності тощо.

Дослідження історичної динаміки жанру української скрипкової мініатюри виявило її внутрішню неоднорідність та пріоритетність певних різновидів. Якщо у 1950-ті – 1960-ті роки були популярними такі жанрові визначення, як п'єса, танок, вальс, каприс, веснянка, елегія, скерцо, романс, то від 1970-х років, поряд із традиційними визначеннями – романс, інтермецо, елегія тощо, усталюються такі назви, як мелодія й серенада. Саме в цей час, у продовження романтичної традиції, активізується звернення композиторів до циклічної організації мініатюр. Творчість 1980-х років вирізняється спадом зацікавленості митців скрипковою мініатюрою, зокрема, відсутністю таких жанрових різновидів, як коліскова, елегія, ноктюрн, інтермецо, танок, романс, проте набувають поширення скерцо, етюд та цикли мініатюр. 1990-ті роки позначені посиленням уваги до скрипкової мініатюри, зокрема, відроджується жанр елегії. Нове тисячоліття позначене утвердженням в жанрі мініатюр засад програмності та, відповідно, залученням вербальності та елементів театралізації.

Автором виявлені та введені до наукового обігу маловідомі твори сучасних українських митців у жанрі мініатюри для скрипки соло та скрипки з фортепіано, серед яких «Монолог» І. Альбової, «Κόμπος» О. Безбородька, «Менует» О. Войтенка, «Романс» О. Гнатовської та М. Стецюна, «Аріозо» та «Єврейська молитва» М. Кармінського, «Інтермецо» О. Гнатовської та С. Колобкова, «Токата» Г. Леонової, «Сарабанда» В. Маника, «Партита» В. Теличка.

В дисертаційному дослідженні вперше запропоновано класифікацію жанру скрипкової мініатюри, вирізнено жанрову типологію різновидів, заснованих на пісенно-вокальній та інструментальній орієнтації творів.

Панорамне дослідження скрипкової мініатюри дозволило зробити ряд висновків відносно особливостей її жанрово-стильового розвитку. Так, іманентні риси жанру виявились у збереженні максимальної концентрації змісту в малому часовому просторі лаконічної форми; ознаках символізму та метафоричності емоційно-образної сфери; співіснуванні автономності й тяжіння до контексту (тенденції до циклізації, до літературних і живописних асоціацій), у деталізації – мелодико-гармонічних структур, фактурних та ритмічних формул, лейт-інтервалів, що набувають у відтворенні образно-сміслових задумів особливого значення («Монолог» І. Альбової, «Колискова» з триптиху «На Верховині», «Інтермецо» О. Ківи).

Одну з найважливіших тенденцій розвитку скрипкової мініатюри означеного періоду визначило наслідування особливостей романтичних традицій, що сприяло збереженню таких жанрів, як інтермецо, романс, елегія, ноктюрн, п'єс віртуозного спрямування тощо («Токата», «Алегро», «Бурлеска», скерцо, етюди та каприси), а також – нахилу до програмної конкретизації та циклізації.

Аналіз історико-стильової динаміки мініатюри ХХ – початку ХХІ століть виявив збереження константних характеристик жанрового інваріанту та, водночас, властиву даному періоду тенденцію жанрово-стильової трансформації, привнесення до скрипкових п'єс типових рис інших жанрів і мистецьких видів (концертність, театральність).

На відміну від першої половини ХХ століття, досліджуваний період характеризується більш активним проявом новацій, пов'язаних з особливостями композиторської техніки, застосуванням насичених альтерованих сполучень, кластерів, розширенні тонально-гармонічних зв'язків та модуляційних зрушень, ознак пуантилізму й алеаторики, фактурної багатоплановості, складної ритміки, відсутності тактових членувань тощо. Водночас, сучасні автори широко використовують прийоми стилізації прикмет барочного та класичного концертного інструменталізму, декламаційний виклад тематизму, активно застосовують засоби народного виконавства, зокрема, вокального, виявляючи тенденції інструменталізації мелодії та її інтонаційного ускладнення.

Драматичні колізії кінця ХХ – початку ХХІ століть значно розширили межі жанру, залучили до композиторського арсеналу широкий спектр образно-сміслових та темброво-динамічних способів художньої виражальності. Скрипкова мініатюра продовжує бути творчою лабораторією художнього експерименту, в якій вдосконалюється авторський стиль, зокрема, пов'язаний із специфікою тембрової

трактовки інструмента (твори В. Сильвестрова, Ю. Іщенко, О. Ківи та ін.), стає виразником плюралістичних ознак епохи, урізноманітнення тематики та складної образності, філософських узагальнень та інтелектуальних аналізів («Токата» Г. Леонової, «Сарабанда» В. Маника, «Слов'янське капричіо» Л. Колодуба, «Мелодії миттєвостей» В. Сильвестрова, «Молитва» М. Кармінського, «Партита» В. Теличка та ін.).

Помітну тенденцію в розвитку української скрипкової мініатюри означеного періоду визначила присутність ознак неофольклоризму та інших стильових течій, притаманних добі постмодернізму.

Сучасна скрипкова мініатюра українських авторів є самодостатнім жанром «новітньої музики», здатним поширити культурно-виконавський простір, зацікавити інтерпретаторів та естетично задовольнити слухачів. Лаконічність форми сприяє процесу удосконалення виконавських якостей, змушуючи інтерпретатора знаходити для уточнення образних характеристик нові фактурні лінії, збагачувати штрихову та динамічну палітру, урізноманітнювати темброві нюанси.

Отже, творчість українських композиторів у жанрі скрипкової мініатюри – невід'ємна частина національної музичної культури другої половини ХХ – початку ХХІ століть, стильові особливості якої базуються на синтезі українських, східних та західних європейських традицій, що й визначило нову художню якість аналізованих у дисертаційному дослідженні творів. Вивчення жанру має певний науковий інтерес, оскільки сприяє виявленню різних тенденцій формування та еволюції української скрипкової композиторської та виконавської школи. Подальший розвиток жанру мініатюри вбачається на тлі постійного вдосконалення скрипкового виконавства та сумісних творчих зусиль авторів-композиторів та виконавців-інтерпретаторів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Мельник А. А. О перспективе и задачах изучения современного скрипичного репертуара / А. Мельник // Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті : зб. наук. пр. / Харк. держ. акаддизайну і мистец. — Харків, 2003. — № 1/2. — С. 64—67.

2. Мельник А. А. Жанр интермеццо в современной исполнительской практике скрипача (на примере творчества украинских композиторов) / Алла Мельник // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. — Харків, 2009. — Вип. 25. — С. 346—353.

3. Мельник А. О. Жанр романсу в українській скрипковій мініатюрі: тенденції розвитку / Алла Мельник // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харк. держ. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. — Харків, 2010. — Вип. 28. — С. 196—205.

4. Мельник А. О. Етюди та каприси (каприччіо) в українській скрипковій мініатюрі / Алла Мельник // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харк. нац. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. — Харків, 2012. — Вип. 34. — С. 332—344.

5. Мельник А. О. Українська скрипкова мініатюра: до проблеми історії жанру / Алла Мельник // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. ст. / Харк. нац. ун-т мистец. ім. І. П. Котляревського. — Харків, 2014. — Вип. 39. — С. 201—214.

6. Мельник А. А. «Еврейская молитва» Марка Карминского / А. А. Мельник // Вестн. Челяб. гос. акад. культуры и искусств. — Челябинск, 2015. — № 3 (43). — С. 90—94.

АНОТАЦІЇ

Мельник А. О. Тенденції жанрово-стильової динаміки в українській скрипковій мініатюрі ХХ – ХХІ століть. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03. – Музичне мистецтво. – Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського. – Харків, 2016.

У дисертації досліджується жанр скрипкової мініатюри, його генеза та тенденції розвитку. На матеріалі мініатюр для скрипки соло та скрипки з фортепіано І. Альбової, О. Безбородька, В. Борисова, О. Войтенка, В. Гомоляки, О. Гнатовської, К. Домінчена, Г. Жуковського, Ю. Іщенко, І. Карабиця, М. Кармінського, О. Ківи, І. Ковача, С. Колобкова, Л. Колодуба, А. Кос-Анатольського, Г. Леонової, В. Маника, Л. Ревуцького, В. Сильвестрова, М. Скорика, О. Станка, М. Степаненка, М. Стецюна, В. Теличка, Л. Шукайло, Ю. Щуровського виявлена жанрово-стильова динаміка жанру у творчості українських композиторів другої половини ХХ – початку ХХІ століть.

У дисертаційному дослідженні визначено основні критерії жанру скрипкової мініатюри, вперше запропоновано його класифікацію та внутрішньожанрову типологію.

Автором виявлено значний корпус нових та маловідомих опусів сучасних українських композиторів, зокрема, – харківської школи; встановлено жанрово-стильову різноманітність творів. Обґрунтовано роль і місце української скрипкової мініатюри у вітчизняній музичній культурі.

Ключові слова: мініатюра, жанр, українська скрипкова мініатюра, жанрово-стильова динаміка, українська композиторська творчість.

Мельник А. А. Тенденции жанрово стилевой динамики в украинской скрипичной миниатюре второй половины ХХ – начала ХХІ ст. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – Музыкальное искусство. – Харьковский национальный университет искусств имени И. П. Котляревского. – Харьков, 2016.

В диссертации исследуется жанр скрипичной миниатюры, его генезис и тенденции развития. На материале миниатюр для скрипки соло и скрипки с фортепиано определена их жанрово-стилевая динамика в творчестве украинских композиторов второй половины ХХ – начала ХХІ веков. Исследовано соответствие опусов основным критериям жанра скрипичной миниатюры: небольшой размер

произведения, отточенность формы, лаконизм мысли, определенный тип переживаний, для которых характерно одномоментное созерцание образа, детализация средств художественной выразительности, камерный тип музицирования.

Предложена трактовка категории «скрипичная миниатюра» как особой жанровой разновидности, относящейся к малым формам камерной музыки и располагающей специфической системой средств музыкальной выразительности.

В диссертационном исследовании впервые предложена классификация жанра скрипичной миниатюры, определяемая следующими параметрами: назначение, условия исполнения и состав исполнителей, жанровые основы, степень конкретизации программы, форма и драматургия. Составлена внутрижанровая типология, в основе которой: песенно-вокальные (ария, ариозо, вокализ, колыбельная, ноктюрн, песня, романс, элегия) и инструментальные жанры (вальс, юмореска, бурлеска, поэма, прелюдия, импровизация, интермеццо, этюд, каприз, танец, рондо).

Анализ историко-стилевой динамики жанра обнаружил константность характеристик жанрового инварианта, а также привнесение в скрипичную миниатюру характерных черт иных жанров и видов искусства (концертность, театральность), что служит свидетельством тенденции жанрово-стилевой трансформации, явно обозначенной в творчестве украинских композиторов рубежа XX – XXI веков.

Панорамное исследование скрипичной миниатюры позволило сделать выводы, относительно особенностей ее жанрово-стилевого развития. Так, традиционные черты проявились в сохранении максимальной концентрации содержания в небольшом временном пространстве лаконичной формы, в метафоричности художественного высказывания, существовании автономности и тяготении к контексту, к вербальному и живописному ассоциативному ряду. Имманентные признаки обнаруживаются в детализации мелодико-гармонических структур, фактурных и ритмических формул, лейт-интервалов, приобретающих особое значение в реализации композиторского замысла.

В то же время скрипичная миниатюра продолжает быть творческой лабораторией художественного эксперимента, в которой совершенствуется авторский стиль. Исследуемый период характеризуется активным проявлением новаций, связанных с особенностями композиторской техники, что отразилось в использовании насыщенных альтерированных созвучий, кластеров, расширении тонально-гармонических связей и модуляционных сдвигов, наличии черт пуантилизма и алеаторики, фактурной многоплановости, сложной ритмике, отсутствии тактовых членений и прочее. Наряду с этим украинские современные композиторы широко применяют в стилизациях достижения барочного и классического концертного инструментализма, декламационное изложение тематизма, методы народного исполнительства, обнаруживая тенденции к инструментализации и интонационному усложнению мелодики. Следуя романтическим тенденциям, композиторы тяготеют к циклизации и программности.

Заметной тенденцией стало создание миниатюр в русле неофольклоризма, а также других стилевых течений, характерных для эпохи постмодернизма.

Современная скрипичная миниатюра украинских авторов является самодостаточным жанром, который обогащает культурно-исполнительскую сферу, активизируя интерес интерпретаторов и слушателей. Лаконичность формы способствует процессу усовершенствования исполнительского мастерства, стимулируя музыкантов к поиску новых фактурных линий, способствующих конкретизации образных характеристик, расширению штриховой и динамической палитры, тембровому обогащению. Творчество украинских композиторов в жанре скрипичной миниатюры является неотъемлемой частью национальной музыкальной культуры второй половины XX – начала XXI веков, жанрово-стилевые особенности которой основаны на синтезе украинских и западноевропейских традиций. Изучение данной сферы музыкального творчества представляет значительный научный интерес, способствуя выявлению различных тенденций формирования украинской скрипичной композиторской и исполнительской школ. Перспективы развития жанра автор диссертационного исследования усматривает в совместном творческом поиске композиторов и интерпретаторов.

Ключевые слова: миниатюра, жанр, украинская скрипичная миниатюра, жанрово-стилевая динамика, украинское композиторское творчество.

Melnyk A.O. – Tendencies of genre and stylistic dynamics in Ukrainian violin miniature of 20th-21st centuries. – Manuscript.

Thesis is submitted for the degree of Doctor of Philosophy in Art Criticism, specialization 17.00.03. – Music Art. – Kharkiv National University of Arts named after I.P. Kotlyarevsky. – Kharkiv, 2016.

Thesis studies the genre of violin miniature, its genesis and development tendencies. Based on miniatures for violin solo and violin with piano of I. Albova, O. Bezborodko, V. Borysov, O. Voitenko, V. Gomolyaka, O. Gnatovska, K. Dominchen, G. Zhukovsky, Yu. Ishchenko, I. Karabyts, M. Karminsky, O. Kiva, I. Kovach, S. Kolobkov, L. Kolodub, A. Kos-Anatolsky, G. Leonova, V. Manyk, L. Revytsky, V. Silvestrov, M. Skoryk, O. Stanko, M. Stepanenko, M. Stetsyun, V. Telychko, L. Shykailo, Yu. Shchyurovsky the genre and stylistic dynamics of Ukrainian composers' works in mid-to-late 20th – early 21st centuries is identified.

Thesis explains the notion of violin miniature, its rendering as a special sub-genre of chamber music, that has a specific system of music expressiveness means and belongs to minor forms. Main criteria of violin miniature genre are determined, its classification and inner genre typology are first proposed.

The author has discovered a considerable corpus of new and little-known opuses of contemporary Ukrainian composers, particularly, of Kharkiv schools; the genre and stylistic diversity of works is specified. The role and place of Ukrainian violin miniature in national music culture is validated.

Key words: miniature, genre, Ukrainian violin miniature, genre and stylistic dynamics, Ukrainian composer works.

